

Opinia promotorska o pracy doktorskiej mgr Angeliki Zanki
pt. *Naród między kontynentami. Emigracja Chorwatów do Ameryki
Południowej i ich powroty do kraju w kontekście politycznym*

Mgr Angelika Zanki przedstawia Chorwatów jako naród emigrantów. Tę konstatację potwierdza statystyka, zgodnie z którą na emigracji mieszka obecnie mniej więcej tyle samo Chorwatów, ile w ojczyźnie. W identyczny sposób często definiuje się Polaków, choć w tym przypadku liczba emigrantów jest wyraźnie mniejsza w stosunku do liczby mieszkańców kraju. Podobieństwo między Chorwatami a Polakami w tej kwestii – niezależnie od jego skali – sprawia, że temat opracowany przez Doktorantkę powinien zaintrygować polskiego czytelnika, bo do niego w pierwszej kolejności jej dysertacja jest adresowana.

Problematyka chorwackiej emigracji do Ameryki Południowej nie jest w Polsce szerzej znana. W Chorwacji zaczęto ją zgłębiać dopiero po rozpadzie Jugosławii, gdy pozwoliły na to warunki polityczne. Chorwaci przystąpili do dzieła z animuszem, tworząc w krótkim czasie kilka instytucji badawczych i archiwistycznych zajmujących się rodzimą emigracją. Wydali też sporą liczbę opracowań na jej temat. Stały się one dla Doktorantki głównym źródłem wiedzy w trakcie pisania rozprawy.

W otwierającym ją *Wstępie* mgr Zanki przedstawia obecny stan badań nad południowoamerykańską emigracją chorwacką, poświęcając osobny ustęp badaniom prowadzonym przez polskich uczonych. Zarysowuje specyfikę swojego podejścia metodologicznego do tematu oraz cele badawcze, jakie sobie postawiła. W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Emigracja jako problem polityczny*, definiuje pojęcia kluczowe dla problemu emigracji oraz relacje między nimi.

W kolejnych rozdziałach opisuje – w porządku chronologicznym – trzy fale emigracyjne Chorwatów do Ameryki Południowej (austro-węgierską, międzywojenną i powojenną) i następujące po nich lub równoległe względem nich powroty do ojczyzny. Przybliża ich uwarunkowania polityczne, zwłaszcza takie jak: polityka prowadzona wobec Chorwatów przez władze państw, w skład których wchodziły ziemie chorwackie w poszczególnych okresach historycznych, polityka imigracyjna państw

południowoamerykańskich, do których Chorwaci wyjeżdżali, oraz polityka uprawiana przez chorwackich emigrantów w Ameryce.

W rozdziale piątym o tytule *Rola diaspory i implikacje związane z powrotami emigrantów od lat 90. do dzisiaj* mgr Zanki kładzie nacisk na zaangażowanie emigrantów w budowanie chorwackiej niepodległości po rozpadzie Jugosławii oraz politykę władz Republiki Chorwackiej ukierunkowaną na pozyskanie ich politycznego poparcia. W *Zakończeniu* wypunktowuje najważniejsze spostrzeżenia wynikające z danych przywołanych we wcześniejszych rozdziałach, odnoszące się do najbardziej podstawowego dla sensu jej pracy zagadnienia tożsamości politycznej chorwackich wychodźców.

Doktorantka rozwija w pracy założenie, iż tożsamość polityczna stanowi podłoże tożsamości narodowej Chorwatów południowoamerykańskich, nie zawsze oczywistej z uwagi na występujące u wielu z nich, szczególnie tych reprezentujących pierwszą falę emigracyjną, silne poczucie tożsamości regionalnej, oraz istnienie ideologicznie i administracyjnie narzuconej tożsamości państwowej. Fakty z dziejów chorwackiej emigracji do Ameryki Południowej dobiera zatem tak, by uwypuklić wpływ czynników politycznych na kształtowanie się świadomości narodowej emigrantów. Do wspomnianych czynników zalicza też te zjawiska społeczne, kulturowe i ekonomiczne, które wiążą się z politycznym statusem Chorwatów w kraju i na wychodźstwie.

Szczególną uwagę Doktorantka przykłada do opisu funkcjonowania krajowych i emigracyjnych instytucji *stricte* politycznych lub w określonych warunkach nabywających politycznego znaczenia, które uczestniczą w formowaniu tożsamości emigrantów. W procesie instytucjonalizacji i powiązanej z nią polityzacji życia wspólnoty emigracyjnej rolę odgrywają dwie opozycyjne ideologie – chorwacki nacjonalizm i jugoslawizm (najpierw monarchistyczny, potem socjalistyczny). Mgr Zanki nie zapomina jednocześnie o innym ważnym bodźcu autoidentyfikacji narodowej emigrantów, jakim jest kulturowa obcość środowiska południowoamerykańskiego. Rezultatem jego długotrwałego wpływu na chorwacka diasporę może być wykształcenie się tożsamości hybrydycznej.

Zarysowanie politycznych ram dyskursu tożsamościowego toczącego się wokół Chorwatów w Ameryce Południowej to największa zaleta opiniowanej rozprawy, której silną stroną stanowi także bogactwo przejrzyste podanego materiału faktograficznego. Należy też podkreślić, że stanowi ona pierwsze na polskim gruncie opracowanie tak szeroko ujmujące temat południowoamerykańskiej emigracji chorwackiej. Z tego

powodu może być inspirująca dla innych badaczy kultury chorwackiej, niektóre bowiem problemy jedynie – z uwagi na swoją rozpiętość – sygnalizuje. Są one warte rozwinięcia w osobnych rozprawach.

Jednym z nich jest kolonialny kontekst emigracji chorwackiej. Pierwsi Chorwaci wyjeżdżający masowo do Ameryki Południowej trafiają tam w okresie tuż po wyzwoleniu się poszczególnych krajów południowoamerykańskich z bezpośredniej zależności od Hiszpanii i Portugalii. Jednocześnie sami mają za sobą doświadczenie obcej narodowo dominacji – austriackiej, węgierskiej lub włoskiej. Innym przewijającym się przez dysertację mgr Zanki zagadnieniem, zasługującym na pogłębioną analizę, jest polityczna stereotypizacja postrzegania chorwackich emigrantów, wyjątkowo nasilona w czasach socjalistycznej Jugosławii.

Chorwaci przez blisko półtora wieku budowali na emigracji tradycję kulturową równoległą i do pewnego stopnia autonomiczną względem tej rozwijającej się w ich (pierwotnej) ojczyźnie. Współcześnie ze względu na swoją liczebność i posiadany kapitał emigranci, także ci w Ameryce Południowej, stanowią siłę polityczną, której żaden rząd chorwacki – niezależnie od jego orientacji ideologicznej – nie może lekceważyć. Manifestowanie swojego stosunku do nich – najczęściej afirmatywnego lub obojętnego – jest istotnym składnikiem gry o władzę między partiami politycznymi, które chętnie powołują się na tradycję emigracyjną i ją reinterpreterują pod kątem doraźnych potrzeb propagandowych. W tym kontekście rozprawa mgr Angeliki Zanki zyskuje na aktualności, jako że pozwala lepiej zrozumieć chorwacką kulturę polityczną.

